

Հաստատում եմ

Հայաստանի պատմության թանգարանի

Պատմության թանգարանի

16.07.2026թ.

ԿԱՐՇԻՔ

Անի Անդրանիկի Սարատիկյանի

«Շնող գետի ավազանը երկաթի դարում (ըստ հնագիտական տվյալների)»

Վերնագրով թեկնածուական ատենախոսության մասին

Հայաստանի պատմության թանգարանի Հնագիտության և դրամագիտության բաժնի 2026 թվականի հուլիսի 15-ի ընդլայնված նիստում քննարկվել է ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի հայցորդ Անի Անդրանիկի Սարատիկյանի «Շնող գետի ավազանը երկաթի դարում (ըստ հնագիտական տվյալների)» թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը՝ ներկայացված է.00.03 «Հնագիտություն և ազգագրություն» մասնագիտությամբ պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար:

Նիստին մասնակցում էին թանգարանի գիտական գծով փոխտնօրեն պ.գ.թ. Ն. Երանյանը, հնագիտության բաժնի գիտաշխատողներ՝ Լ. Խաչատրյանը, պ.գ.թ. Ա. Զոհրաբյանը, պ.գ.թ. Բ. Վարդանյանը, Հ. Աբրահամյանը, Ա. Աղիզյոզալյանը, հեռավար եղանակով՝ հնագիտության և դրամագիտության բաժնի վարիչ Ա. Պողոսյանը: Ելույթ ունեցան Ա. Զոհրաբյանը և Բ. Վարդանյանը:

Նիստի մասնակիցները արձանագրեցին հետևյալը.

Ներկայացված աշխատանքը նվիրված է Հայաստանի հյուսիսարևելյան հատվածի՝ Շնող գետի ավազանի երկաթի դարի հնագիտական հուշարձանների բազմակողմանի ուսումնասիրությանը, դրանց ժամանակագրության, տարածական կազմակերպման, թաղման ծեսի, նյութական մշակույթի և սոցիալական կառուցվածքի խնդիրների քննությանը: Թեման արդիական է, քանի որ վերջին տասնամյակներին Լոռու մարզում իրականացված պեղումների և հետախուզական աշխատանքների արդյունքում կուտակվել են մեծ քանակությամբ նոր տվյալներ, որոնք հնարավորություն են տալիս

վերանայել տարածաշրջանի երկաթի դարի մշակութային գործընթացների վերաբերյալ նախկին պատկերացումները:

Ատենախոսությունը կազմված է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և երկու ծավալուն հավելվածներից, որոնք ներառում են հուշարձանների նկարագրություններ, զծագրեր, քարտեզներ, լուսանկարներ և շտեմարանային նյութեր: Աշխատանքի կառուցվածքը տրամաբանական է, իսկ առանձին բաժինները հաջորդականորեն բացահայտում են հետազոտության նպատակներն ու խնդիրները՝ հնարավորություն տալով ընթերցողին ամբողջական պատկերացում կազմել ուսումնասիրվող տարածաշրջանի հնագիտական պատկերի մասին: Հետազոտության կարևոր առավելություններից են փաստական նյութի ծավալն ու ամբողջական ներկայացումը:

Հեղինակը գիտական շրջանառության մեջ է դրել Շնող գետի ավազանի նորահայտ հուշարձանների և դամբանային համալիրների վերաբերյալ զգալի տվյալներ՝ դրանք համադրելով նախկին պեղումների արդյունքների և Հայաստանի ու հարակից տարածաշրջանների հնագիտական նյութերի հետ: Առանձնապես արժեքավոր է այն, որ ուսումնասիրված 311 դամբանների նյութը համակարգվել է միասնական սկզբունքով՝ հնարավորություն տալով իրականացնել ժամանակագրական, տիպաբանական և տարածական համեմատական վերլուծություն: Ատենախոսությունն առանձնանում է նաև կիրառված մեթոդաբանության բազմազանությամբ: Հեղինակը դասական հնագիտական վերլուծության մեթոդները համադրել է GIS քարտեզագրման, տարածական վերլուծության, ռադիոածխածնային թվագրությունների, մետաղագիտական ուսումնասիրությունների և վիճակագրական հաշվարկների արդյունքների հետ: Նման համալիր մոտեցումը հնարավորություն է տվել ոչ միայն բնութագրել առանձին հուշարձանները, այլև վերականգնել Շնող գետի ավազանի բնակեցման համակարգի, թաղման ավանդույթների և սոցիալական կազմակերպման ընդհանուր պատկերը: Ատենախոսության առաջին գլուխը նվիրված է Շնող գետի ավազանի պատմաաշխարհագրական բնութագրմանը, հետազոտության պատմությանը և ուսումնասիրված հուշարձանների ներկայացմանը: Հեղինակը համակողմանիորեն ներկայացրել է տարածաշրջանի բնական միջավայրը, աշխարհագրական առանձնահատկությունները, հաղորդակցման ուղիները և դրանց հնարավոր ազդեցությունը բնակեցման համակարգի ձևավորման վրա:

Հեղինակի կողմից գիտական շրջանառության մեջ դրված նոր նյութերն էապես լրացնում են տարածաշրջանի հնագիտական քարտեզը և հիմք են ստեղծում հետագա ուսումնասիրությունների համար: Առաջին գլխի կարևոր արժանիքներից է հուշարձանների փաստական նյութի մանրակրկիտ ներկայացումը: Յուրաքանչյուր

դամբանադաշտ դիտարկվում է ոչ միայն որպես առանձին հնագիտական համալիր, այլև որպես տարածաշրջանային բնակեցման համակարգի բաղադրիչ, ինչը Շնող գետի ավազանի մշակութային զարգացման առանձնահատկությունների մասին ավելի ամբողջական պատկերացում է տալիս: Երկրորդ գլուխը վերաբերում է դամբանային համալիրների կառուցվածքային առանձնահատկություններին, թաղման ծեսին և նյութական մշակույթին: Հեղինակը մանրամասն ներկայացրել է դամբանների կառուցվածքային տիպերը, թաղման ձևերը, կմախքի դիրքը, ուղեկցող գույքը, ինչպես նաև խեցուց, մետաղե և քարե գտածոների հիմնական խմբերը: Նյութը դասակարգվել է միասնական սկզբունքներով, ինչը հնարավորություն է տվել կատարել համեմատական վերլուծություն և բացահայտել առանձին հուշարձանների ընդհանրություններն ու տարբերությունները: Հատկանշական է, որ հեղինակը չի սահմանափակվել առանձին գտածոների նկարագրությամբ, այլ դրանք դիտարկել է թաղման ծեսի ընդհանուր համատեքստում՝ անդրադառնալով նաև դրանց սոցիալական և մշակութային նշանակությանը: Այս մոտեցումը բարձրացնում է աշխատանքի գիտական արժեքը և թույլ է տալիս նյութական մշակույթի առանձին դրսևորումները մեկնաբանել որպես հասարակական հարաբերությունների արտահայտություն: Դրական է նաև այն, որ հեղինակը լայնորեն օգտագործել է Հայաստանի տարբեր թանգարաններում և գիտական հաստատություններում պահպանվող նյութերը՝ դրանք համադրելով սեփական պեղումների արդյունքների հետ: Երրորդ գլուխը նվիրված է հնագիտական նյութերի ժամանակագրական, տարածական և սոցիալական վերլուծությանը: Այս բաժնում հեղինակը փորձել է վերականգնել Շնող գետի ավազանի երկաթի դարի բնակչության սոցիալական կառուցվածքը, բնակեցման համակարգը և դամբանային հուշարձանների փոխադարձ կապերը: Առանձնապես կարևոր է GIS տեխնոլոգիաների, տարածական վերլուծության, վիճակագրական հաշվարկների և ռադիոածխածնային թվագրությունների համադրումը, որի շնորհիվ հեղինակը նորոպի է գնահատել Շնող գետի ավազանի երկաթի դարի բնակեցման գործընթացները: Արժեքավոր է նաև, որ արդյունքները ներկայացվում են ոչ թե մեկուսացված, այլ Հայաստանի, Հարավային Կովկասի և Առաջավոր Ասիայի համապատասխան հուշարձանների տվյալների համատեքստում՝ աշխատանքին տալով տարածաշրջանային նշանակություն: Հեղինակի առաջարկած ժամանակագրական դիտարկումները, դամբանների տիպաբանական համակարգումը և սոցիալական կառուցվածքի վերականգնման փորձերը, առանձին վիճելի հարցերի առկայությամբ հանդերձ, գիտական հետաքրքրություն են ներկայացնում և կարող են հիմք դառնալ հետագա հետազոտությունների համար: Այս տեսանկյունից ատենախոսությունը կարևոր ներդրում է Հայաստանի երկաթի դարի սոցիալական հնագիտության ուսումնասիրության մեջ:

Քննարկման ընթացքում կարևորեց ատենախոսության գիտական նորույթը, որը պայմանավորված է ինչպես գիտական շրջանառության մեջ ներմուծված նոր փաստական նյութով, այնպես էլ դրա համալիր վերլուծությամբ: Աշխատանքում առաջին անգամ մեկ հետազոտության շրջանակում համակարգվել և վերլուծվել են Շնող գետի ավազանի երկաթի դարի դամբանների նյութերը, որոնց զգալի մասը նախկինում ամբողջական գիտական գնահատականի չէր արժանացել: Նման ծավալի նյութի համադրումը հեղինակին հնարավորություն է տվել վերանայել տարածաշրջանի ժամանակագրական, մշակութային և սոցիալական զարգացման վերաբերյալ մի շարք ընդունված պատկերացումներ: Հեղինակը փորձել է բացահայտել բնակավայրերի, ամրոցների և դամբանադաշտերի փոխադարձ կապերը, դրանց տեղաբաշխման օրինաչափություններն ու բնական միջավայրի հետ առնչությունը: Այս մոտեցումը համապատասխանում է ժամանակակից հնագիտական հետազոտությունների հիմնական ուղղություններին և նպաստում տարածաշրջանի պատմամշակութային զարգացման ամբողջական ընկալմանը:

Կարևորում ենք նաև այն, որ ատենախոսությունում լայնորեն օգտագործվել են թանգարանային հավաքածուներում պահպանվող հնագիտական նյութերը: Դրանց գիտական վերաիմաստավորումը, նորահայտ նյութերի հետ համադրումը և համալիր վերլուծությունը նպաստում են Հայաստանի թանգարաններում պահպանվող հնագիտական ժառանգության գիտական արժեքի առավել ամբողջական բացահայտմանը: Այս առումով աշխատանքը կարող է ծառայել որպես սկզբնաղբյուր ինչպես հետագա գիտական ուսումնասիրությունների, այնպես էլ թանգարանային ցուցադրությունների և տարածաշրջանի մշակութային ժառանգության հանրահռչակման համար:

Ներկայացված հետազոտությունն առանձնանում է նաև միջազգային գիտական գրականության լայն կիրառմամբ: Հեղինակը քննության է առել հայ և օտարերկրյա հեղինակների աշխատությունները՝ դրանք համադրելով սեփական հետազոտությունների արդյունքների հետ: Սա հնարավորություն է տվել ուսումնասիրության արդյունքները դիտարկել ոչ միայն Հայաստանի, այլև Հարավային Կովկասի և Առաջավոր Ասիայի երկաթի դարի մշակութային գործընթացների համատեքստում:

Ընդհանուր առմամբ, ատենախոսությունն ավարտուն գիտական հետազոտություն է՝ հարուստ փաստական շտեմարանով, արդիական մեթոդաբանական մոտեցումներով և հիմնավորված եզրակացություններով: Այն նշանակալի ներդրում է Հայաստանի երկաթի դարի հնագիտության ուսումնասիրության մեջ և կարող է հիմք ծառայել հետագա տարածաշրջանային ու միջգիտակարգային հետազոտությունների համար:

Չնայած ատենախոսության բարձր գիտական մակարդակին և փաստական հարուստ բովանդակությանը՝ աշխատանքում կան որոշ դիտողություններ և առաջարկություններ, որոնք հիմնականում վերաբերում են նյութի ներկայացման եղանակին և առանձին դրույթների հիմնավորման աստիճանին:

1. Ատենախոսությունում սոցիալական կառուցվածքի վերականգնման փորձը հիմնականում հիմնված է դամբանային համալիրների չափերի, կառուցվածքի և գույքային կազմի համեմատական վերլուծության վրա: Թեև առաջարկվող մեկնաբանությունները տրամաբանական են, որոշ դեպքերում ցանկալի կլիներ ավելի հստակ տարանջատել փաստական տվյալներն ու դրանց հիման վրա արված մեկնաբանական եզրահանգույթները՝ ընդգծելով վերջիններիս հավանական բնույթը:
2. Դամբանային գույքի տիպաբանական դասակարգումը մանրակրկիտ է, սակայն որոշ առարկայական խմբերի դեպքում ցանկալի կլիներ ներառել դրանց քանակական հարաբերակցության ամփոփ աղյուսակներ կամ համադրական դիագրամներ, որոնք ավելի տեսանելի կդարձնեին առաջարկված դասակարգման արդյունքները:
3. Աշխատանքում կիրառված GIS քարտեզագրությունն ու տարածական վերլուծությունը կարևոր առավելություններ են: Միաժամանակ, որոշ քարտեզներում նպատակահարմար կլիներ ավելի հստակ ներկայացնել պայմանական նշանների բացատրությունը և օգտագործված տվյալների շերտերի փոխհարաբերությունը՝ նյութի ընկալումը հեշտացնելու համար:
4. Ատենախոսության առանձին բաժիններում նույն միտքը երբեմն կրկնվում է տարբեր ձևակերպումներով: Խմբագրական վերանայումը թույլ կտար տեքստը դարձնել ավելի սեղմ և կառուցվածքային՝ առանց բովանդակային կորուստների:
5. Հավելվածներում ներկայացված հարուստ պատկերային նյութը զգալիորեն բարձրացնում է աշխատանքի արժեքը: Միաժամանակ, որոշ գծագրերի և լուսանկարների համար նպատակահարմար կլիներ ավելացնել ավելի ընդարձակ բացատրություններ՝ դրանք հիմնական տեքստի հետ սերտորեն կապելու նպատակով:

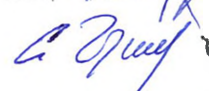
Վերոնշյալ դիտողությունները կառուցողական բնույթ ունեն և չեն նվազեցնում ատենախոսության ընդհանուր գիտական արժեքն ու հեղինակի հիմնական արդյունքների նշանակությունը:

Ամփոփելով քննարկման արդյունքները՝ Հայաստանի պատմության թանգարանի Հնագիտության և դրամագիտության բաժինը գտնում է, որ Անի Անդրանիկի Սարատիկյանի «Շնող գետի ավազանը երկաթի դարում (ըստ հնագիտական նորահայտ տվյալների)» թեմայով ատենախոսությունն ավարտուն, ինքնուրույն և արդիական գիտական հետազոտություն է, որն առանձնանում է հարուստ փաստական նյութով,

գիտական հիմնավորվածությամբ, ժամանակակից մեթոդաբանական մոտեցումներով և գործնական նշանակությամբ:

Ատենախոսության արդյունքները նշանակալի ներդրում են Հայաստանի վաղ երկաթի դարի հնագիտության, մասնավորապես Լոռու տարածաշրջանի հնագիտական ժառանգության ուսումնասիրության մեջ: Հեղինակի գիտական շրջանառության մեջ դրած նյութերը, դրանց համալիր վերլուծությունն ու ներկայացված եզրակացությունները կարևոր նշանակություն ունեն Հայաստանի երկաթի դարի պատմամշակութային գործընթացների հետագա ուսումնասիրության համար:

Ատենախոսությունն իր բովանդակությամբ, գիտական նորույթով, տեսական և գործնական նշանակությամբ համապատասխանում է ՀՀ Բարձրագույն կրթության և գիտության կոմիտեի՝ պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ հեղինակ Անի Անդրանիկի Սարատիկյանը արժանի է Է.00.03 – «Հնագիտություն և ազգագրություն» մասնագիտությամբ պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Հնագիտության և դրամագիտության բաժնի վարիչ՝ Ա. Պողոսյան
Գիտական գծով փոխտնօրեն՝ Ն. Երանյան